

THUỘC THỜI HÒA Ở BÌNH ĐỊNH

PHAN TRƯỜNG NGHỊ

Thời chúa Nguyễn khi dựng lập phủ huyện, hể nơi ven biển cận núi mới khai phá thì đặt làm THUỘC, nơi nào cư dân ở đã lâu đời thì đặt làm TỔNG, thuộc khi đã ổn định cũng chuyển hóa thành tổng. Thuộc là đơn vị hành chánh chỉ có ở Đàng Trong, không có ở Đàng Ngoài.

Thuộc Thời Hòa ở Bình Định ban đầu là sở hạt của huyện Phù Ly. Văn bản chuyển dịch điền thổ năm Cảnh Thịnh bát niên (năm 1800) thể hiện rõ điều này. Khi Gia Long nắm quyền, địa bạ lập cho Bình Định năm 1815 xét thấy thuộc Thời Hòa là sở hạt của huyện Tuy Viễn. Dựa theo địa bạ 1815, thuộc Thời Hòa bấy giờ có 27 thôn gồm 48 ấp, nếu khảo chứng với địa bạ 1839, với Đồng Khánh địa dư chí, Đại Nam nhất thống chí bản Duy Tân... thì quy chiếu ra được địa danh ngày nay, từ đó xác định được địa phận của thuộc Thời Hòa thời Gia Long:

+ Thôn Trường An Tây có 3 ấp là ấp Vĩnh Long (nay là các thôn An Ngoại, An Nội, Vĩnh Định, Vĩnh Thái của xã Vĩnh Thịnh), ấp Định Chiêu Đông (nay là các thôn Định Trường, Định Quang, Định Thái, Định Trung, Định Xuân của xã Vĩnh Quang), và ấp Tiên Phong Nhuệ Nhứt (nay là thôn Tiên Thuận, xã Bình Khê).

+ Thôn Tây Sơn có 2 ấp là ấp Tây Sơn Nhứt (nay là thôn Tiên Hòa) và ấp Vạn Thạnh Kiến An (nay là thôn Tiên An), 2 thôn cùng xã Vĩnh Quang.

+ Thôn Trường An có 3 ấp là ấp Tả Chi Nhứt (nay là thôn Tả Giang 1 và 2), Tả Chi Nhị (nay là thôn Hữu Giang cùng Hòa Thuận) và ấp Tả Chi Tam (nay là các thôn Thượng Sơn, Trung Sơn, Thượng Giang 1 và 2, Nam Giang), các thôn trên cùng của xã Bình Khê.

+ Thôn Thuận An có 1 ấp Trinh Tường Nhứt (nay là các thôn Hòa Sơn, Hòa Trung, Hòa Hiệp của xã Bình Phú, Kp Hòa Lạc xã Tây Sơn và xóm Chơn Tự thôn Phú Lạc xã Bình An)

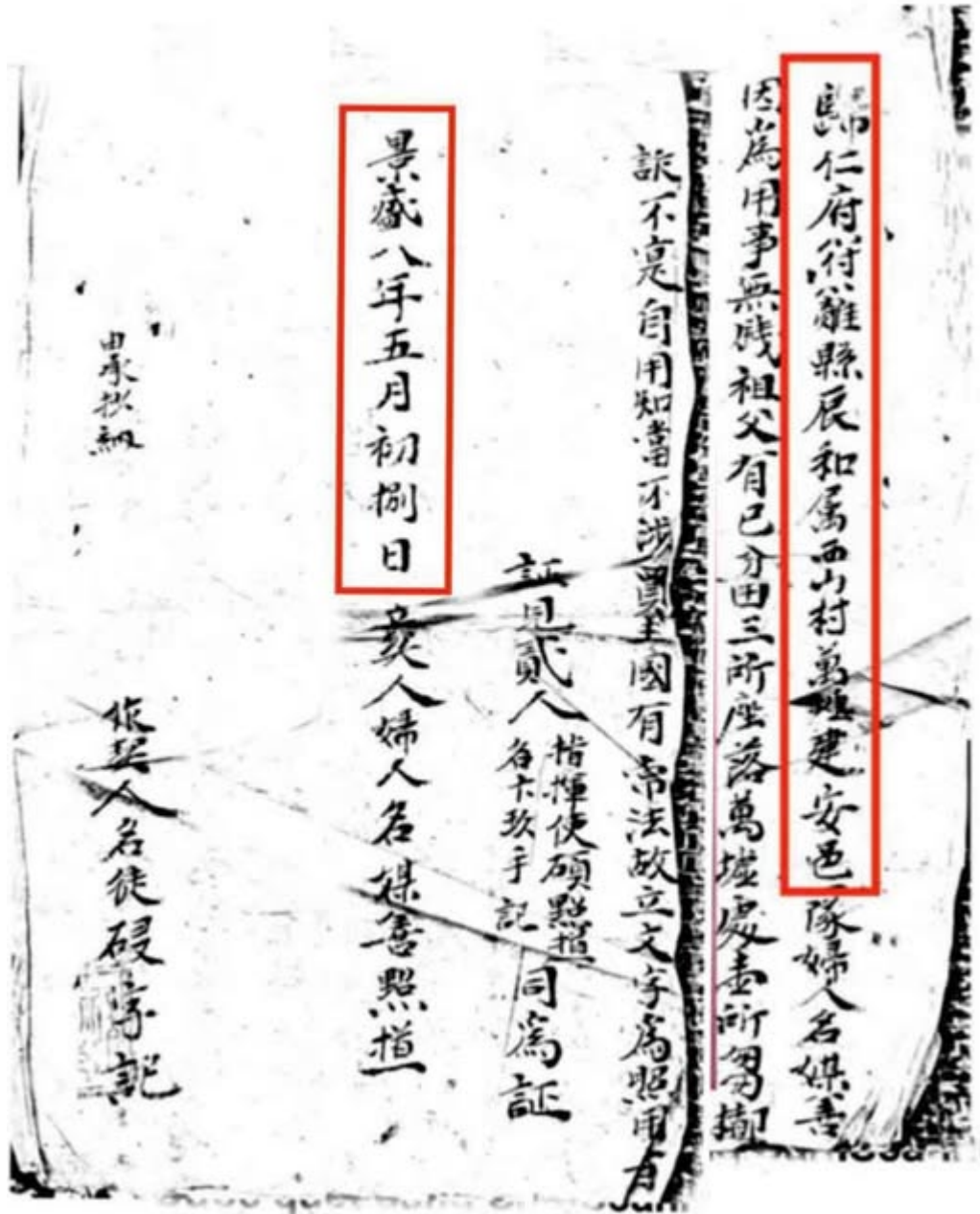
+ Thôn Vĩnh An có 2 ấp là ấp Kiên Mỹ (nay là Kp 1 cùng 1A) và ấp Thuận Ngãi (nay là Kp Thuận Nghĩa), các Kp trên thuộc xã Tây Sơn.

+ Ấp Kiên Thành không rõ thôn (nay là thôn Phú Lạc xã Bình An)

+ Thôn Bình An có 2 ấp là Kiên Long và Kiên Ngãi (nay là thôn Kiên Long và Kiên Ngãi xã Bình An)

- + Thôn An Đáo có 1 ấp Đông Hòa Nhì (nay là thôn An Đông xã Bình An)
  - + Thôn Toàn Mỹ 1 ấp Đông Hòa Nhứt (là thôn Đông Hòa xã Bình An)
  - + Thôn Trường Định có 1 ấp Trường Định (nay là thôn Trường Định 1 và Trường Định 2 xã Bình An)
  - + Thôn Vĩnh Lộc 1 ấp Kiên Hòa (nay là thôn Vĩnh Lộc xã Bình An)
  - + Thôn Phú Toàn 1 ấp Kiên Thạnh (nay là thôn Kiên Thạnh xã Bình An)
  - + Thôn An Chánh 1 ấp Kiên Chánh (nay là thôn An Chánh xã Bình An)
  - + Thôn An Vinh 1 ấp Vĩnh Nhì (nay là thôn An Vinh 1 & 2 xã Bình An)
  - + Thôn Mỹ Thuận Tây có 2 ấp là Bảo Đức (nay là thôn Bình Đức) và ấp Mỹ Đức (nay là thôn Mỹ Đức), 2 thôn cùng của xã Bình Hiệp.
  - + Ấp Nhơn Thuận không rõ thôn, nay là thôn Nhơn Thuận xã Bình An
  - + Thôn Mỹ An có 2 ấp là Mỹ An và Mỹ Thuận, nay là thôn Mỹ Yên và thôn Mỹ Thuận xã Bình An.
  - + Thôn Nho Lâm có 3 ấp là ấp Tân Nghi Nhuệ Nhứt (nay là thôn Tân Nghi phường An Nhơn), ấp chánh hộ Thời Hòa (nay là thôn Háo Ngãi xã Bình Hiệp) và ấp khách hộ Thời Hòa (nay là Ngãi Hòa phường An Nhơn).
  - + Thôn Phú Sơn 1 ấp Kiên Chí (nay là thôn Đại Chí xã Bình Hiệp).
  - + Thôn Trà Sơn 1 ấp Kiên Hòa (nay là thôn Trà Sơn xã Bình Hiệp).
  - + Thôn An Lâm 1 ấp Kiên Truyền (nay là Thuận Truyền xã Bình Hiệp).
  - + Ấp Vân Tường không rõ thôn, nay là thôn Vân Tường xã Bình An.
  - + Thôn Kỳ Hòa 1 ấp Kiên Hòa (nay là thôn Thuận Hòa xã Bình Hiệp).
  - + Ấp Hưng Long không rõ thôn, nay là thôn Phú Hưng 1 xã Bình Hiệp
  - + Thôn An Hòa có 4 ấp là ấp Kiên An (nay là thôn An Hội), ấp Mỹ Thạch (nay là thôn Mỹ Thạch), Phú Hòa (nay là thôn Phú Hưng 2), Thuận An (nay là thôn Thuận Ninh). Các thôn trên cùng của xã Bình Hiệp.
  - + Thôn Tân An có 2 ấp là ấp Kiên Nhứt (nay là Thuận Nhứt xã Bình Hiệp) và ấp Hội Vân (nay là thôn Hội Vân xã Hòa Hội – Phù Cát).
  - + Thôn Đông An 2 ấp là Kiên Hạnh (nay là thôn Thuận Hạnh và Thuận Hiệp xã Bình Hiệp) và Phú Kiên Hạnh (nay là Hữu Hạnh xã Phù Cát).
  - + Thôn Hội Sơn 1 ấp Tân Nhuệ Nhì, nay là Tân Đức phường An Nhơn.
  - + Thôn Đại An 2 ấp là ấp Đại An (nay là Đại An phường An Nhơn) và Kiên Đức (nay là Thuận Đức phường An Nhơn).
  - + Thôn Đại Bình 1 ấp Đại Bình, nay là thôn Đại Bình phường An Nhơn.
  - + Thôn Hoa Tây 1 ấp Tri Thiện: không rõ thuộc Thời Hòa quản lý người hay quản lý đất thôn Hoa Tây, vì chưa khảo chứng được chi tiết địa bạ triều Nguyễn. Nhưng ấp Tri Thiện với ấp Lộc Ngãi cùng một thôn Hoa Tây, sang đến năm 1839 đều là sở hạt của thuộc Thời Tú. Tri Thiện và Lộc Ngãi trước đây của xã Phước Quang huyện Tuy Phước, nay là xã Tuy Phước Bắc.
- Xác định được địa phận thuộc Thời Hòa thời chúa Nguyễn cũng như thời Gia Long, thấy được đường đi mở đất lên phía Tây Bình Định có 2 hướng:

Hướng từ thuộc Thòi Đôn dọc theo bờ Nam sông Côn lên tới phụ lưu sông Đồng Hươu (Đá Hàng), và hướng từ Phù Cát đổ qua phía Bắc sông Côn đi lên tới nguồn. Đây cũng là căn cứ dùng để khảo chứng lập làng thời Trịnh Nguyễn.

Văn bản chuyển nhượng điền thổ năm Cảnh Thịnh thứ 8 (năm 1800) ghi rõ ấp Vạn Khư Kiến An của thôn Tây Sơn, thuộc Thời Hòa là sở hạt huyện Phù Ly, phủ Quy Nhơn.:

+ Quy Nhơn phủ, Phù Ly huyện, Thời Hòa thuộc, Tây Sơn thôn, Vạn Khư Kiến An ấp (歸仁府, 符離縣, 辰和屬, 西山村, 萬墟建安邑).

PHAN TRƯỜNG NGHỊ